УДК 343.9:343.346.8:004

БЄЛЄВЦЕВА В.В., *доктор юридичних наук, с.н.с.,* головний науковий співробітник наукової лабораторії правових проблем та відповідальності у сфері цифровізації ДНУ ІБП НАПрН України.
ORCID: https://orcid.org/0000-0001-5573-3744.

ОСНОВИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ СФЕРИ У ДЕРЖАВІ ІЗРАЇЛЬ

Анотація. *У статті аналізується досвід держави Ізраїль щодо правового регулювання інформаційної сфери. Висвітлюються законодавчі ініціативи Ізраїлю у сфері забезпечення інформаційної безпеки. У висновках окреслено організаційно-правову модель регулювання мережі Інтернет в Ізраїлі.*

Ключові слова: *держава Ізраїль, інформаційна безпека, мережа Інтернет, інформаційне законодавство, кібербезпека.*

Summary. *The article analyzes experience of the Israel in the field of the legal regulation of information sphere. The legislative initiatives of the Israel in the field of information safety are analyzed. In conclusions the organizational and legal model of regulating the Internet in the Israel-is outlined*

Keywords: *the state Israel, information safety, network the Internet, information legislation, cybersecurity.*

Постановка проблеми. Актуальність загроз цілісності та конфіденційності інформації вимагає уважного ставлення до завдань її захисту. Близько 20 років потому завдання забезпечення безпеки інформації вирішувалося за допомогою засобів криптографічного захисту, встановлення міжмережевих екранів, розмежування доступу. В умовах сьогодення цих технологій недостатньо, будь-яка інформація, що має фінансову, конкурентну, військову або політичну цінність, знаходиться під загрозою. Додатковим ризиком стає можливість перехоплення управління критичними об’єктами інформаційної інфраструктури.

Результати аналізу наукових публікацій. Науковими дослідженнями удосконалення інформаційного законодавства займалися такі вчені: В. Авер’янов, І. Арістова, А. Баранов, Д. Біленська, Н. Бортник, В. Брижко, В. Гавловський, М. Граб, М. Гуцалюк, Е. Додін, О. Дзьобань, В. Колпаков, В. Ліпкан, В. Настюк, О. Олька, О. Остапенко, В. Ортинський, О. Селезньова та ін.

Варто також виокремити низку фахівців, праці яких стали науковим підґрунтям для поглибленого вивчення проблем інформаційного протиборства та забезпечення кібербезпеки: Н.В. Банчук, Г.В. Виноградова, О.Д. Довгань, Р.А. Калюжний, К.І. Бєляков, Б.А. Кормич, О.В. Копан, А.І. Марущак, А.І. Мовчан, Е.І. Низенко, В.Г. Пилипчук, А.М. Подоляка та ін.

Безпосередньо досвід Ізраїлю у забезпеченні кібербезпеки відображено у наукових працях українських вчених Гребенюка М.В. та Леонова Б.Д.

Узагальнюючи наукові дослідження у цій сфері, можна зазначити, що у сучасному світі інформаційна безпека – це життєво необхідна умова забезпечення інтересів людини,

© Бєлєвцева В.В., 2024

суспільства і держави. Заходи щодо забезпечення інформаційної безпеки повинні здійснюватися у різних сферах – економіки, оборони, політики, а також у соціальній сфері.

Реальні умови життя у сучасному світі сприяли формуванню надзвичайно розповсюдженого і різноманітного спектру небезпек і загроз. Значна кількість цих небезпек має інформаційну природу або впливає на людину через інформаційні канали.

Торкаючись проблем інформаційної безпеки, потрібно мати на увазі той факт, що усе це безпосередньо пов'язано з небезпечними для людини явищами.

Передусім, це комп'ютерна безпека, тобто охорона обладнання та інформації від стихійних лих, кризових явищ з нанесення навмисного або випадкового збитку.

Іншим важливим моментом є соціально-інформаційна безпека. Оскільки багато техногенних викликів та загроз людству мають причиною помилки у сфері передачі відповідної інформації саме у соціальних відносинах. Забезпечення інформаційної безпеки важко уявити без істотного підвищення якості так званого людського чинника, активно задіяного у техногенних структурах.

Важливою,у розвитку інформаційного компонента, є участь держави щодо формування інформаційної єдності глобальної цивілізації. У соціальному аспекті інформаційна діяльність припускає боротьбу з інформаційним забрудненням довкілля, використанням інформації з протиправною метою.

Проблеми інформаційної безпеки у сучасному світі безпосередньо пов'язані з прогресом у сфері інформаційних технологій. Найбільш досконалі інформаційні технології і технічні засоби інформації пов'язані зі сферою протистояння або ж з підготовкою до нього. Інформаційні системи, що відносяться до цієї сфери, виступають як певна сукупність будь-яких систем для збору, обробки, аналізу інформації. Ці системи, в якості основної мети, мають необхідність забезпечення досягнення інформаційної переваги.

Метою статті є визначення практичних напрямів удосконалення чинного законодавства України з окреслених питань на підставі аналізу передового досвіду держави Ізраїль у забезпеченні інформаційної безпеки держави.

Виклад основного матеріалу. Стосовно теми даної статті на початку зазначимо, що Ізраїль – це держава, усі зусилля якої спрямовані на творення. Не маючи у розпорядженні ніяких сировинних ресурсів і знаходячись у стані постійної військової загрози, державі вдалося стати світовим центром науки та високих технологій. Ізраїльські розробки рятують світ від голоду і спраги, можливості медицини вважаються найбільш передовими у світі, а в ІТ-секторі країна за короткий строк стала інноваційним лідером. Люди живуть в терористичній обстановці вже 75 років, тому цінують сьогодення і піклуються про майбутнє, роблячи все для того, щоб країна міцніла і розвивалася.

Розвиток сфери кібербезпеки знаходиться в пріоритеті держави, оскільки Ізраїль – одна з найбільш комп'ютеризованих країн на Близькому Сході. Допустити уразливість в

роботі інформаційної інфраструктури для них рівно нанесенню важкого збитку обороні держави та національній безпеці.

Відповідальність за захист інформації несе ізраїльське агентство безпеки “Шин-Бет” (“ШАБАК”). Воно традиційно відповідає за забезпечення безпеки державних органів та основної інфраструктури – об’єктів електропостачання, водозабезпечення і фінансових установ. Також у 2010 році було створено Ізраїльське національне кібернетичне бюро (INCB), покликане просувати кіберполітику Ізраїлю у трьох основних напрямах :

- вдосконалення захисту і зміцнення національного потенціалу в кіберпросторі;
- перетворення Ізраїлю на центр інформаційних технологій;
- заохочення співпраці між ученими, промисловцями, приватним сектором, державними службовцями і громадськістю з питань безпеки (за матеріалами дослідження Inter-American Development Bank, 2016) [1; 2].

За час роботи цих органів критичним інфраструктурам Ізраїлю не було нанесено ніякого збитку, незважаючи на щоденні кібератаки, активність яких з кожним роком зростає на 25 % [2].

Законодавство Ізраїлю у сфері інформаційної безпеки досить об’ємне. Крім того, ця сфера регулюється численними підзаконними актами, головним чином, положеннями Міністерства юстиції і Правилами, затвердженими Урядом. Значну роль при цьому відіграють Правила надання Інтернет-послуг, що прийняті неурядовими організаціями, але які відповідають за проведення політики в досліджуваній сфері. У цілому законодавство збалансоване і не є загрозою як споживачам інформаційних послуг, так і безпеці держави та свободі інформації. Необхідно також відзначити, що суб’єкти, уповноважені на отримання інформації, зокрема правоохоронні органи і спецслужби, несуть відповідальність перед громадянським суспільством, та їх діяльність відповідає принципу прозорості публічної влади.

Як відмічають багато дослідників [2; 3], регулювання інформаційної безпеки у Ізраїлі ближче до європейської моделі [4], ніж до американської. Характерною рисою європейської моделі є те, що надання загального права на інформаційну безпеку детально розкрите у законодавстві шляхом закріплення обов’язків власника баз даних. Закон Ізраїлю “Про захист персональних даних” від 1981 р., в розробці якого брали участь багато видатних юристів країни і декілька комітетів Кнесету у 70-х рр. ХХ ст., був одним з перших подібних законодавчих актів у світі. У 1994 р. утворюється неурядове незалежне Об’єднання ізраїльського Інтернету [5], яке з 1997 р. розпочинає присвоювати доменні імена ізраїльським Інтернет-ресурсам. Окрім реєстрації доменних імен, до функцій Об’єднання входить переадресація між ізраїльськими Інтернет-провайдерами (Israel Internet Exchange) та хостинг (DNS Root Service).

З 2008 року Ізраїль входить до Всесвітньої телекомунікаційної корпорації (WTC), яка займається координацією інтересів “гравців” телекомунікаційного ринку і розвитком нових технологій. Одночасно, на законодавчому рівні поступово складається гармонійна система інформаційної безпеки, яка виявляється досить необхідною Ізраїлю у ситуації перманентного конфлікту між ним та мусульманськими країнами. Глобальні виклики цього конфлікту проявляються, зокрема, у більш детальному виписуванні правових норм, що стосуються поширення інформації за межами держави, отримання

спецслужбами і правоохоронними органами інформації про споживачів Інтернет-послуг, а також наявність військової цензури, що зачіпає інтереси усього суспільства, а не тільки ВПК.

У Ізраїлі, як й у більшості європейських країн, терміни "Інтернет", "сайт" не визначені на законодавчому рівні, при цьому дефініції цих понять розкриті у відомчих документах (у підзаконних і локальних актах). У 2008 році обговорювався законопроект щодо регулювання Інтернет-простору, але подальших кроків не було зроблено, тож він і досі не прийнятий. Згадка про Інтернет є в Законі Ізраїлю "Про зв'язок" [6], а також у Положенні Міністерства зв'язку Ізраїлю "Про політику у сфері видачі дозволів Інтернет-провайдерам" від 17.12.00 р., яке повторює дослівно визначення, що надано Federal Networking Council (FNC) від 30.10.95 р. [7], а саме: Інтернет – це глобальна інформаційна система, яка:

- є логічно пов'язаним між собою глобальним унікальним адресним простором на основі Інтернет-протоколу (IP) або його подальших розширень (доповнень);
- здатна підтримувати комунікації з використанням Transmission Control Protocol / Internet Protocol (TCP/IP) Suite або його подальших розширень (доповнень) і/або інших IP- сумісних протоколів;
- надає, використовує або робить доступними для державного або приватного застосування послуги високого рівня, що ґрунтуються на комунікаціях і відповідній інфраструктурі, описаній вище.

Таким чином, згідно з цим визначенням, основними елементами Інтернету є система адресації, що ґрунтується на протоколі IP, передача даних, ґрунтована на протоколі TCP/IP та сервіси верхнього рівня, такі як e-mail, WWW, P2P, Інтернет-мессенджери, Інтернет-телефонія, Skype та ін. [8]

Безпосередньо поняття "інформаційна безпека" має законодавче закріплення у ст. 7 Закону Ізраїлю "Про захист персональних даних" від 1981 р. [9]. Так, під інформаційною безпекою розуміється захист інформаційної цілісності, або захист інформації від її незаконного розкриття, використання і копіювання. Ця норма кореспондується з переліком умов, при яких вводиться обмеження на поширення інформації, яке міститься у ст.ст. 9-11 Закону Ізраїлю "Про свободу інформації" від 1998 р. [10]. Так, у ст. 9 регулюється повна заборона на поширення інформації, зміст якої представляє загрозу для держави, у ст. 11 визначені умови, при яких передача інформації обмежена або поширюється під певною умовою, далі, у ст. 13 – порядок нерозповсюдженні інформації у разі захисту третьої сторони.

Інформаційні ресурси в мережі Інтернет судовою практикою віднесені до джерел засобів масової інформації і регулюються тими самими нормативно-правовими актами, що інші джерела ЗМІ.

Далі, слід відзначити, що за Правилами оборони (надзвичайний час) від 1945 р. [11], діє система військової цензури, згідно якої цензор має право заборонити будь-яку публікацію, яка може завдати шкоди безпеці Ізраїлю або її мирному існуванню, або громадському порядку.

Від цього часу й дотепер будь-яка інформація, що має відношення до безпеки держави та військових, проходить цензуру, яка проводиться за негласною угодою між Військовим штабом і Комітетом редакторів щоденних видань. У рамках військової

розвідки здійснює свою діяльність військовий цензор, “який наділений повноваженнями з накладення заборони на оприлюднення інформації (вхідної та вихідної), яка може призвести до атак на громадян Держави” (ст. 88 Постанови “Про оборону”). Прикладом може бути наступний випадок. Так, 1988 році, Тель-авівська місцева газета “Хаир” (івр.) мала намір надрукувати статтю з розкриттям ім’я та критикою Голови Служби зовнішньої розвідки “Моссад”. Цензор наклав вето на цю публікацію. У справі про заборону публікації цензором (БаГаЦ 680/88 “Шницер проти Головного військового цензора”) суддя А. Барак, головуючий у справі, визначив вважати, що ця “інформація, може завдати шкоди безпеки державі, громадському спокою і порядку” [12], та ухвалив рішення, що журналістська критика недоліків роботи “Моссада” та його Голови є абсолютно законною. Військова цензура може заборонити публікацію лише у випадку, коли вона містить безпосередню загрозу державній безпеці, при цьому обов’язок пошуку доказів існування безпосередньої загрози покладається на державу.

Суд одноголосно ухвалив, що потреби національної безпеки не є достатньою умовою для заборони публікації будь-якої інформації, що розглядається цензурою як інформація, яка піддає ризику забезпечення належного рівня захисту національної безпеки. При цьому, суд підкреслив, що “зважаючи на наслідки рішень з питань національної безпеки, що впливають на забезпечення нормального рівня життя нації, необхідно створити умови для чесного обміну думками з цих проблем. Однією з таких умов є наявність вільної преси, яка повинна слугувати трибуною для дискусій і критики щодо життєво важливих проблема для окремих людей і для суспільства у цілому” [13].

У вересні 1990 р. Комісія Кнесету із закордонних справ та оборони сформувала підкомісію для вивчення питань про цензуру. Вона дійшла одностайного висновку, що положення Концепції національної безпеки з питань цензури надмірно широкі. Підкомісія ухвалила:

1. Деякі з тем, що представляються до цензури, є спадщиною далекого минулого та сьогодні причини для їх включення до списку тем, що підлягають цензурі, відсутні.

2. Довгий список матеріалів, що підлягають цензурі, не відбиває її необхідності: запобігати публікації матеріалів високої секретності, розголошення яких може завдати державі реального збитку або непоправну шкоду.

3. Деякі з тем, внесених до списку, відносяться до політики або до “суспільної моралі”, внаслідок чого на розгляді цензора можуть виявитися питання, які не належать до його юрисдикції.

4. Не виправдане необхідністю розширення списку тем, що підлягають цензурі, може викликати падіння авторитету цензури в очах суспільства, і, можливо, це вже сталося [13, с. 175].

Також слід наголосити, що законодавець до числа джерел ЗМІ, у ст. 1 Закону Ізраїлю “Про захист честі і гідність” від 1965 р., не відносить публікацію в Інтернеті. Але, при цьому, судова практика визнає, що статті, які опубліковані на сайтах і порушують вищенаведений Закон можуть бути закриті як джерела ЗМІ. Також судова практика визнає за редакторами сайтів, а також їх власниками обов’язок розкривати дані тих, хто публікує незаконні публікації, а також накладати заборону на доступ на ці сайти з боку винних осіб та повноваження щодо призупинення функціонування сайтів. При цьому вони застосовують за аналогією ст. 9 цього Закону.

У 2008 році був створений спеціальний відділ ЛАХАВ 443 в ізраїльській поліції, який спеціалізується на боротьбі з кіберзлочинністю та азартними іграми в Інтернеті [14]. Відповідно до ст.ст. 225-235 Закону Ізраїлю "Про кримінальне право Ізраїлю" від 1977 р., в державі заборонено азартні ігри. Згідно положень ст. 229 вказаного Закону, голова окружної поліції уповноважений закривати подібні місця [15]. Блокування доступу до сайтів, що знаходяться за кордоном, не врегульоване, тому не здійснюється. Це створює багато викликів та загроз безпеці держави.

Висновки.

Організаційно-правова модель регулювання мережі Інтернет в Ізраїлі представляє інтерес з різних точок зору.

По-перше, на цей час відсутній єдиний підхід щодо питання відношення правової системи Ізраїлю до тієї або іншої "правової сім'ї. З певною долею умовностей Ізраїль можна віднести до держав змішаної правової системи. Однією з причин такого стану речей виступає той факт, що заснування держави відбулося у 1948 році. У той же час, Ізраїль за короткий за історичними мірками проміжок часу успішно імплементував законодавчий досвід інших держав, у зв'язку з цим,у другій половині XX століття його правова система нестримно удосконалювалася, багато в чому завдяки акценту на практику ізраїльських судів, які мають нормативний характер. Успішний досвід взаємозв'язку правових систем Ізраїлю та інших держав, наприклад, Великобританії підтверджується актуальними прикладами. Так, у 2018 році Ізраїль спільно з Великобританією виступив з ініціативою впровадження механізмів протидії порушенням прав інтелектуальної власності в мережі Інтернет у рамках сесії Консультативного комітету із захисту прав Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

По-друге, викликає інтерес ангажування громадян Ізраїлю і комерційних структур держави до Інтернет. Кожна п'ята компанія високих технологій, що котирується на Нью-йоркській біржі NASDAQ, – ізраїльська або колишня ізраїльська фірма, 80 з ізраїльських компаній, що котируються в Нью-Йорку, – державні. На NASDAQ котирується більше ізраїльських компаній, ніж усіх європейських разом узятих [16].

Одним з важливих чинників популярності Інтернет-технологій в державі, а також успіху Ізраїлю на ринку інформаційних технологій виступила система ізраїльської освіти, яка багато в чому сприяє розвитку технічних та інженерних кадрів, фахівців у сфері інформаційних технологій, а також допомагає проводити дослідження і розробки навіть школярам і студентам.

По-третє, незважаючи на багато в чому аналогічну європейській, за характером правових норм, моделі регулювання Інтернет в Ізраїлі, вона (модель) має низку особливостей та інновацій. Передусім, заслуговує на увагу той факт, що в Ізраїлі з 2011 р. блогер може отримати статус акредитованого журналіста, у зв'язку з цим йому видається документ іменований "GPO card" (Government Press Office). Таке посвідчення надає блогерові право отримувати інформацію і роз'яснення від офіційних осіб, а також бути присутнім на заходах прес-служби Уряду Ізраїлю. У зв'язку з цим де-факто блогер, який отримав вказаний документ, стає ЗМІ. Цей статус надає йому право сприяти освітленню в ЗМІ ключових подій в Ізраїлі, а також візитів до держави іноземних високопоставлених осіб.

Цікава практика застосування низки законодавчих актів у сфері протидії Інтернет-злочинності. Закон про комп'ютери дозволяє слідчим органам отримати дозвіл судових або, у невідкладних і виняткових випадках, адміністративних органів на отримання даних, що передаються під час процесу обміну інформацією між громадянами за допомогою Інтернет. З 2017 року в Ізраїлі також набув чинності Закон "Про повноваження щодо попередження правопорушень за допомогою сайтів в мережі Інтернет", згідно з яким суди можуть наказати провайдерам блокувати сайти терористичних груп, незаконні азартні ігри в Інтернет, послуги проституції, продаж наркотиків тощо.

У той же час Ізраїль є одним з лідерів серед держав, уряди яких "активно сприяють онлайн-цензурі" (за версією британської компанія Comparitech). У звіті компанії говориться, що за останнє десятиліття Уряд Ізраїлю направив технологічним гігантам більше 5500 запитів на видалення контенту, що, на думку Comparitech, є істотним показником [17].

Усі вищевикладені аспекти свідчать про успішний досвід цієї держави в регулюванні Інтернет-простору. Особливо слід зазначити економічні успіхи Ізраїлю у вказаній сфері, найважливішу роль у досягненні яких зіграло залучення ізраїльських громадян та організацій до діяльності, пов'язаної з розвитком мережі Інтернет.

З урахуванням викладеного, перспективним напрямом розбудови національної системи інформаційного законодавства є активізація зусиль уповноважених органів України з питань забезпечення інформаційної безпеки у напрямку міжнародного співробітництва з державою Ізраїль, що надасть змогу впровадити у практичну площину кращі практики зарубіжного досвіду в контексті удосконалення вітчизняної моделі захисту інформаційних прав і свобод держави, суспільства і громадянина.

Використана література

1. The Global Competitiveness Report 2016 – 2017. URL: http://www3.weforum.org/docs/GCR2016017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf (дата звернення: 10.11.2023).

2. Гребенюк М.В., Леонов Б.Д. Досвід Ізраїлю у сфері забезпечення кібербезпеки. *Інформація і право*. № 2(25)/2018. С. 45-50.

3. Regulation of Electronic Communications Services in Israel: The Need to Establish a Communications Authority/ Yizhar Tal, Dina Ivry-Omer. 2009. URL: https://www.idi.org.il/media/4482/ pp_76.pdf (дата звернення: 06.11.2023).

4. Directive 96/9/EC of the European Parliament and of the Council on 11 March 1996 on the Legal Protection of Databases, 1996 O.J. (L77) 20. URL: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:31996L0009 (дата звернення: 10.11.2023).

5. The Israel Internet Association (ISOC-IL): About. URL: http://www.isoc.org.il/about heb/index.html (дата звернення: 09.11.2023).

6. 1982-ב"תשמ ,(בזק ושידורים) חוק התקשורת URL: https://www.nevo.co.il/law_html/law01/032_002.htm (дата звернення: 07.11.2023).

7.1982-ב"התשמ ,(בזק ושידורים) תקנות התקשור... (היתר כללי למתן שירותי בזק), תשפ"ג-2022 ושידורים)
URL: https://www.nevo.co.il/law_html/law00/210485.htm (дата звернення: 07.11.2023).

8. FNC Resolution: Definition of “Internet” 10/24/95. URL: https://www.nitrd.gov/historical/fnc/internet_res.pdf (дата звернення: 09.11.2023).

9. 1981-א«תשמ ,חוק הגנת הפרטיות. URL: https://www.nevo.co.il/law_html/law00/71631.htm (дата звернення: 09.11.2023).

10. 1998-ח«התשנ ,חוק חופש המידע. URL: https://main.knesset.gov.il/activity/legislation/laws/pages/lawprimary.aspx?lawitemid=2000657 (дата звернення: 09.11.2023).

11. (שעת חירום)תקנות ההגנה. URL: https://he.wikipedia.org/wiki/תקנות_ההגנה_(שעת_חירום) (дата звернення: 06.11.2023).

12. בג"צ 680/88 שניצר נגד הצנזור הצבאי הראשי, פ"ד מב (4) 622 ימת גישה דרך המרכז הבינתחומי . הרצליה. URL: http://www.constitution.org.il/index.php?option=com_consti_comp&class=l&mytask=view&id=295 (дата звернення: 10.11.2023).

13. Lahav P. Press and national security. *Security and Democracy in Israel*, ed.by Avner Yaniv (Boulder and London: Lynne Rienner Publishers – Israel DemocracyInstitute, 1993. Pp. 173-195.

14. Лахав 433. URL: https://ru.wikipedia.org/wiki/Лахав_433 (дата звернення: 16.11.2023).

15. Закон про кримінальне право Ізраїлю ; пер. з івриту / наук. ред. Мацнев Н.І.; передм. Дорфман; м.-с.-пб.: Юрид. центр Прес, 2005. 412 с. URL: http://lawlibrary.ru/izdanie545 97.html (дата звернення: 12.11.2023).

16. 20% компаній, що котируються в NASDAQ, – ізраїльські. *Posted by Asher*. URL: https://shofar7.com/2015/05/17/20 (дата звернення: 16.11.2023).

17. Махортов С. Держава Ізраїль. URL: https://rdc.grfc.ru/2020/10/israel (дата звернення: 12.11.2023).

~~~~~~~~~~~~~~ * * * ~~~~~~~~~~~~~~
~~~~~~~~~~~~~~